

עידן התגליות – גילויים גיאוגרפיים בתקופת הרנסנס

עידן התגליות היא התקופה שמתחילת המאה ה-15 ועד תחילת המאה ה-17, תקופה שבה חוקרים ומגלי ארצות אירופאים חיפשו דרכי מסחר ושותפי מסחר חדשים ברחבי העולם. בתהליך זה גילו האירופאים ארצות חדשות ופגשו בעמים שלא היו ידועים להם לפני כן. המדינות האירופיות התחרו על השווקים החדשים תוך שהן משתלטות על שטחים ומנצלות את משאביהן הטבעיים והאנושיים. למסעות אלה היו שני גורמים עיקריים: ראשית, קונסטנטינופול, שהייתה השער לסחר היבשתי של אירופה עם המזרח, נפלה בידי הטורקים, ולכן היה צורך למצוא נתיבי סחר חדשים. שנית, השאיפה לגלות עולמות חדשים ועשירים, לספחם ולהנחיל כבוד ועושר לכתר.

בסיסו של עידן התגליות היה בטכנולוגיות וברעיונות חדשניים שנולדו בתקופת הרנסנס, כמו גם חידושים בתחומי [הקרטוגרפיה](#) (תורת היצירה, העריכה, הקריאה, העיבוד וההדפסה של מפות גיאוגרפיות), הניווט, הנשק ובניית ספינות. ההתפתחות החשובה ביותר הייתה ההמצאה של [ספינות ה"קאראק"](#) - ספינות חוצות-אוקיינוסים בעלות שלושה או ארבעה תרנים. לסוג זה של ספינות השתייכו ה"[סנטה מריה](#)" של קולומבוס, ה"[ויקטוריה](#)" של מגלן וה"[סאו גבריאל](#)" של ואסקו דה גאמה. כמו כן פותחו [ספינות ה"קרוולה"](#), שהיו מהירות, קלות, בעלות יכולת תמרון ומסוגלות לשוט ברוחות הסערה החזקות המנשבות באוקיינוסים, ולגמוע מרחקים גדולים.

הפורטוגלים ביקשו לחקור את חופי אפריקה כיוון שחיפשו זהב, וכן רצו לנצר עבדים פגאניים. כבר באמצע המאה ה-15 נמצאו הרבה "משוגעים לדבר", שטענו בעקשנות כי ניתן להגיע אל המזרח הרחוק בהפלגה מערבה. אז גם נולד הרעיון לחפש נתיב ישיר ל"הודו". "הודו" היה שם כללי למחוזות הרחוקים שהיו מקור התבלינים, ולא דווקא לציון הארץ הודו עצמה. הצורך הנואש בתבלינים נולד מתוך מצוקה תזונתית באירופה של המאה ה-15. התבלינים יקרי המציאות הם שהפכו את התזונה העלובה לנסבלת, וגם הפכו לסמל למעמד ולמשאת נפש. המושג "תבלינים" לא היה מוגבל רק למזון, אלא שימש כשם וסמל לכל מוצרי המותרות המיובאים מהמזרח הרחוק: בשמים, חפצי אמנות, בדים ואבנים ויקרות, שנהב ותכשיטים.

מעבר לרצון לזכות בממון רב ובתהילת עולם הכרוכים בגילויים אלה, הספנים האמיצים וחדורי הסקרנות שהפליגו אל הלא-נודע משקפים היטב את הרוח הרנסנסית בכמיהתם לידע ולחוויות חדשות. עם זאת, התפשטותו של האדם הלבן מאירופה ליבשות אחרות, קולוניזציה, כיבוש ושעבוד לעבדות של ילידי היבשות ואוצרות הטבע שלהם למדינות אירופה, כל אלה מעלים שאלות מוסריות קשות.

מרקו פולו (Marco Polo, 1254 - 1324) היה סוחר וחוקר ארצות ונציאני. יחד עם אביו ודודו הם היו בין האירופאים הראשונים שנסעו לאורך **דרך המשי** (מערכת של דרכים יבשתיות וימיות שקישרה בין סין ובין טורקיה; שימשה כנתיב מסחר עיקרי בין המזרח הרחוק ואירופה) והגיעו לסין, להודו ולטיבט. משפחת פולו חיה בסין במשך 17 שנה לפני שחזרה לוונציה. הדעה המקובלת היא שפולו הוא מגדולי המגלים, אבל יש הטוענים שהוא מגדולי הבדאים ושסיפוריו לא היו ולא נבראו.

פרשת קולומבוס היא אולי הדוגמה הטובה ביותר לשילוב המורכב של הבשלת תנאים הכרחיים ויד הגורל, או המקרה, המעצבים את פני ההיסטוריה האנושית. **כריסטופר קולומבוס** (Christophorus Columbus, 1451 - 1506) היה ספן איטלקי בשירות ספרד, ונחשב לאחד מגדולי מגלי הארצות בכל הדורות. הוא האמין שאפשר לחפש את הנתיב הישיר למחוזות הרחוקים. ואולם, אמונתו זו הייתה מבוססת על כמה טעויות גדולות וחשובות. הוא טעה בחישוב ההיקף של כדור-הארץ, טעה בהערכת גודלו של האוקיינוס, וטעה בהערכת אורכה של יבשת אסיה. לפיכך, כפי הנראה, האירוע הדרמטי של "גילוי אמריקה" הוא תוצאה של הצורך בתבלינים וטעויות בחישובים. קולומבוס לא היה האדם הראשון שהגיע לאמריקה, וגם לא האירופאי הראשון שהגיע ליבשת. בעצם, קולומבוס מעולם לא ידע כי הגיע ליבשת אמריקה, ועד מותו סבר כי מצא את הנתיב הימי להודו. יחד עם זאת, האדמה שגילה בעת הפלגתו הראשונה מערבה היא הגילוי המתועד והמוכח הראשון של יבשת אמריקה על-ידי בני אירופה. נחישותו להפליג אל הלא נודע גילתה לאירופה את ה"עולם החדש", ובכך נפתח פרק חדש בהיסטוריה של העולם, כמו גם שינויים מרחיקי לכת בשתי היבשות.

אמריגו וספוצ'י (Vespucci Amerigo, 1454 - 1512) היה סוחר, נווט ומגלה ארצות איטלקי שהפליג לאמריקה, כתב עליה, והיא קרויה על שמו. במאי 1499 הצטרף **וספוצ'י** כנווט למשלחתו של החוקר **אלונסו דה אוחדה**. החוקרים סוברים שבמסעו זה גילה את שפך האמזונס, הגיע עד לאי טרינידד, ועבר דרך שפך נהר האורינוקו לכיוון טהיטי. בשלב זה **וספוצ'י** עדיין סבר כי הוא הפליג לאורך חופו המזרחי של חצי האי האסייתי. מסעותיו בשנת 1501 לחופה המזרחי של אמריקה הדרומית (בסביבות ברזיל), בשליחות מלך פורטוגל, שכנעו אותו שמדובר ביבשת נפרדת אשר קיומה לא היה ידוע ל"עולם הישן". הוא הבין את משמעות הגילוי רק כאשר הגיע לקווי רוחב דרומיים, שאיש מעולם לא הגיע אליהם. **וספוצ'י** הבין כי לא מדובר באסיה, אלא ביבשת אחרת. הוא כתב: "הגענו לארץ חדשה, הצריכה להיות מוגדרת מבחינה גיאוגרפית כיבשת". הייתה זו טענה אמיצה באותם ימים, שבהם כולם, כולל **כריסטופר קולומבוס**, חשבו שאדמה זו היא מזרח אסיה. זו הייתה

גם תפיסת עולם חדשה: לא עוד תפיסת העולם כמורכב משלוש יבשות, אלא ארבע (בתקופה זו דבר קיומה של היבשת החמישית, אוסטרליה, לא היה ידוע לבני אירופה).

ואסקו דה גאמה (Vasco da Gama, 1460 או 1469 - 1524) - מגלה ארצות פורטוגזי, הראשון שהגיע ישירות בדרך הים מיבשת אירופה להודו. מלך פורטוגל שלח את **דה גאמה** כדי לבסס נתיב סחר ימי בין פורטוגל ובין המזרח הרחוק. במסעו הראשון ב-1497 הוא יצא מפורטוגל דרומה באוקיינוס האטלנטי, לאורך חופה המערבי של אפריקה. הוא הקיף את כף התקווה הטובה שבקצה הדרומי של יבשת אפריקה, הגיע לאוקיינוס ההודי, והמשיך צפון-מזרחה לאורך חופה המזרחי של אפריקה. מול חופי קניה נפגש עם סוחרים הודים ושכר נווט הודי, שסייע לו להגיע לדרום הודו. **דה גאמה** הגיע לעיר הנמל ההודית קליקוט שבדרום הודו במאי 1498, חתם על חוזה מסחר עם השליט המקומי וייסד נציגות פורטוגזית במקום, אבל נאלץ לעזוב בחשאי, אחרי שסירב להשאיר סחורות כעירבון לשליט המקומי. צי המסע השני כלל עשרים ספינות מלחמה, והפליג ב-12 בפברואר 1502. בשנת 1524 נשלח פעם נוספת לקליקוט, כדי להחליף את מנהל הנציגות הפורטוגזית. בחודש דצמבר הגיע לעיר, ומת זמן קצר לאחר הגעתו. הוא נקבר בעיר קוצ'ין שבדרום הודו, ושרידיו נקברו מחדש בפורטוגל בשנת 1539.

פרדיננד מגלן (Ferdinand Magellan, 1480-1521), מגלה ארצות, בן למשפחת אצולה ממוצא פורטוגזי שעבד בשירות מלך ספרד. מגלן היה האירופאי הראשון שהגיע לאיים רבים באינדונזיה כשהפליג מערבה, הראשון שיצא למסע כדי להקיף את העולם בספינה והאירופאי הראשון שהפליג באוקיינוס השקט. הוא גם זה שנתן לאוקיינוס, שנקרא עד אז "הדרומי" או "המערבי", את הכינוי "השקט", בשל מזג האוויר הנוח שליווה אותו במסעו. חשיבות המסע של מגלן נעוצה בהוכחה החד-משמעית שכדור הארץ הוא אכן עגול, ובגילוי ארצות ואזורים חדשים וחקירתם. בעקבות מסעו מאוחר יותר גם נקבע שאמריקה היא יבשת נפרדת, והובהרו ממדיו האמתיים של האוקיינוס השקט, שלפני כן נחשב כלשון ים צרה המפרידה בין אמריקה ובין החוף המזרחי של אסיה.